

ПЕРЕДМОВА

Готуючись до здачі тестових завдань з географії, абітурієнти мають лише приблизне уявлення, якого рівня складності завдання їм доведеться розв'язувати. Все уявляється занадто простим, адже це всього лиш географія... А насправді навіть особливо здібні абітурієнти, які беруть участь у міських (обласних) учнівських олімпіадах юних географів-краєзнавців, припускаються грубих географічних помилок. Наприклад, у них зустрічаються такі відповіді (цитуємо дослівно): «Хімічна промисловість... слугує на користь екології», «мусони, які приходять із Чорного моря», «флюс — це сіль в таблетках» тощо. Як ми бачимо, їхня основна проблема — це правильне засвоєння, розуміння і пояснення географічних понять — важлива ланка, яка об'єднує різні географічні науки.

Під **географічними поняттями** ми будемо розуміти — узагальнення про об'єкт і процеси, які розкривають їх загальні та суттєві ознаки, зв'язки й відношення. До загальнонаукових понять зараховують, поняття про природу, ґрунт, місто, промисловість; загальногеографічні поняття, наприклад, клімат та одиничні географічні поняття (територіальні) — Українські Карпати, місто Київ, тощо.

На основі ознайомлення з географічними поняттями, представленими в довіднику, та вироблення особистісних уявлень (образів) абітурієнт матиме можливість сформувати цілісну систему понять і термінів за певними рівнями:

- *фактологічний рівень (початковий)* — робота з джерелами географічної інформації та виконання практичних робіт;
- *рівень географічних понять (середній)* — вміти їх аналізувати, синтезувати, порівнювати;
- *рівень географічних закономірностей (достатній)* — вміти їх узагальнювати;
- *рівень світоглядних ідей та теорій (високий)* — вміти робити висновки.

Під час укладання довідника ми керувались *принципом від загального до конкретного*, використовуючи при цьому *тематико-алфавітний підхід* у відборі географічних понять.

Усього у довіднику подано понад 570 *географічних термінів і понять*.

До ключових географічних понять (наприклад, **географічні координати**), які мають прикладний характер, подано *задачі* з відповідями до них та тренувальні тести. В кінці посібника приведена сертифікаційна робота (56 завдань різних форм) і відповіді. (див. зміст).

Завдання і географічні задачі відповідають вимогам, визначеними навчальними програмами МОН України.

Що оцінюють?

- знання географічних понять і термінів;
- уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- уміння виявляти характерні ознаки об'єктів, процесів і явищ;
- уміння використовувати малюнки, схеми, таблиці, діаграми і статистичні матеріали;
- уміння давати розгорнуту відповідь на запитання (аналіз, синтез, узагальнення, висновки);
- уміння виконувати математичні розрахунки;
- навички роботи з контурною картою та розробка легенди карти.

На виконання атестаційної роботи відводиться 90 хвилин.

Виконання атестаційної роботи не передбачає користування атласами та іншими джерелами картографічних знань.

Рекомендуємо використати затверджену наказом МОН України від 26.01.2018 р. № 696 Програму ЗНО результатів навчання з географії, здобутих на основі повної загальної освіти.

Найкращим посібником у підготовці до складання ЗНО з географії стане посібник, який ви тримаєте у руках. Бажаємо успіхів!

Ключові географічні поняття

- **картографія** (географічні координати, географічні і тематичні карти, масштаб, план місцевості);
- **Земля** (Сонячна система, час, сонячна радіація);
- **літосфера** (землетруси, сейсмічна зона або область);
- **атмосфера** (атмосферний тиск, вологість повітря, клімат, погода, метеорологічні спостереження, роза вітрів, температура повітря, циклон і антициклон);
- **гідросфера** (поверхневі і підземні води, річка, Світовий океан, море);
- **біосфера** (біосфера, біорізноманіття, висотна поясність, ґрунти, географічна оболонка, ландшафти, природоохоронні території);
- **ноосфера** (густота населення, населення світу, міграція, міське населення, народонаселення, національний склад населення, світові міста, статеві-вікова структура населення, ВВП, промисловість, сільське господарство, транспорт, туризм);
- **Україна** (географічне положення, Україна як країна);
- **відкриття** (Христофор Колумб).

НАУКИ ПРО ЗЕМЛЮ, АБО ВСТУП ДО ГЕОГРАФІЧНИХ НАУК

ГЕОГРАФІЯ

Географія (грец. *ge* — Земля і *grapho* — опис, *geographia* — землеопис), система природничих, суспільних і економічних наук, яка вивчає природні, суспільні та виробничі географічні комплекси та їхні компоненти. Природничі географічні науки наз. *фізичною географією* (геоботаніка, Г. ґрунтів і т. ін.; літосферу вивчає геологія); суспільні географічні науки наз. *економічною географією* (загальна і регіональна). Г. галузей промисловості, Г. населення і політична Г. входять у систему географічних наук, куди входить також *картографія*, яка за своїми методами належить до технічних наук. До Г. зараховують *країнознавство*, а також *медична Г.* і *військова Г.*, що мають прикладний характер.

Джерела географічної інформації, формують уявлення (образи) пізнання (освоєння) простору: 1) *територіальні уявлення* (образ території, місцевості) формуються за допомогою джерел — географічної карти, фотознімків, відеофільмів, екскурсій та практичних робіт на місцевості, наочних засобів навчання (малюнка, таблиці), живого слова вчителя. 2) *кількісні уявлення* — показники для характеристики території (складання таблиць статистичних матеріалів, розв'язування географічних задач, побудова діаграм, графіків) та використання географічної карти. 3) *часові уявлення* — вивчення географічних відкриттів, біографій географів і мандрівників та 4) *картографічні уявлення* — робота з географічною картою (вимірювання), креслення схем, планів; вимірювання на місцевості та власні спостереження.

Економічна географія — відгалуження соціально-економічної географії, яке вивчає територіальну організацію суспільства, виробництво, просторові процеси і форми організації життя людей. Основою Е.г. є вчення про географічний поділ праці (міжнародний і територіальний), теорія розміщення виробництва. Е.г. досліджує також господарську оцінку природних умов і ресурсів, економіку природокористування.

Картографія — це спосіб зображення земної поверхні на площині (карті); галузь науки, техніки та виробництва, що охоплює вивчення, створення і практичне використання карт. Включає такі розділи: математична К. (вивчає картографічні проєкції), картознавство (способи використання карт), укладання карт (камеральне створення карт), К. інформатика (класифікація карт), картометрія, тощо. В Україні наукові дослідження К. проводять у Відділені географії Інституту геофізики НАН України, на відповідних кафедрах ЗВО та відомчих НДІ.

Методи географічних досліджень, конкретні засоби досягнення мети, шляхом експериментів, експедицій, математичного моделювання і т. д. В географічних науках є групи методів: *емпіричні* — методи спостережень (прямі — експедиційні, в т. ч. космічні, напівстаціонарні і стаціонарні) та *непрямі* — вивчення карт, фотознімків, матеріалів дистанційного зондування (космічне землезнавство).

Соціальна географія — суспільна географічна наука, що вивчає закономірності територіальної організації соціальної інфраструктури у зв'язку із способом виробництва та особливостями географічного середовища (побутове, культосвітнє, медичне забезпечення населення, тощо).

Фізична географія (грец. *physikos* — природний), система природничих географічних наук, які комплексно вивчають географічну оболонку Землі. Складається з наук, які вивчають загальні особливості географічної оболонки і її структурні частини — природні територіальні (і акваріальні) комплекси, з однієї сторони (землезнавство, ландшафтознавство, палеогеографія), та спеціальних наук, об'єктом вивчення яких служать окремі компоненти географічної оболонки як частини цілого — з іншої (геоморфологія, кліматологія, гідрологія суші, океанологія, гляціологія, геокріологія, географія ґрунтів, біогеографія). Осн. задачі Ф.г. — виявлення функціональних залежностей між різними природними явищами на земній поверхні, впливу людини на навколишнє середовище і розробка шляхів охорони та раціонального використання природних територіальних (і акваріальних) комплексів.

НАЙВИЗНАЧНІШІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО СЕРЕДИНИ V СТОЛІТТЯ

200 тис. років тому — ймовірний час появи членороздільної мови.

VIII тис. до н. е. — перше поселення міського типу Єрихон (Палестина).

VI—II тис. до н. е. — перші систематичні спостереження за кліматом і передбачення погоди.

III тис. до н. е. — перші бібліотеки як освітні центри (Єгипет)

1-а пол. III тис. до н. е. — перші системи шкільної освіти (Шумер)

III тис. до н. е. — з'явився гужеий вид транспорту

XV ст. до н. е. — з'явився фінікійський алфавіт

1217 р. до н. е. — систематичні передбачення погоди (Китай)

XII ст. до н. е. — фінікійці освоюють північне узбережжя Африки

VI ст. до н. е. — Конфуцій засновує релігійно-філософську течію конфуціанство.

2-а пол. VI ст. до н. е. — Гекатей Мілетський, засновник грецької географії, написав «Перієгесіс» («Землеопис»).

525 р. до н. е. — флотоводець Ганіон Мореплавець з Карфагену здійснив морську мандрівку вздовж західних берегів Африки до Камеруна

IV ст. до н. е. — будівництво Великої Китайської стіни

IV ст. до н. е. — Арістотель написав «Метеорології»

III ст. до н. е. — винайдено компас (Китай)

III ст. до н. е. — Ератосфен Кіренський розробив принцип вимірювання розмірів Землі, використовуючи скафе, вирахував довжину земного меридіану

I ст. до н. е. — Страбон написав «Географію» (бл. 23 р. до н. е.) 17 томів (в 7 та 11 томах — описує скіфські землі)

124 р. — сконструйовано компас (Китай)

ВСТУП. ГЕОГРАФІЧНЕ ПІЗНАННЯ ЗЕМЛІ

I. ВИБЕРІТЬ ОДНУ ПРАВИЛЬНУ ВІДПОВІДЬ.

1. Укажіть ім'я давньогрецького ученого, який першим вжив термін «географія»:

А) Аристотель;	Б) Геродот;	А	Б	В	Г
В) Страбон;	Г) Ератосфен.	☐	☐	☐	☐
2. Що в перекладі з давньогрецької означає «географія»?

А) пізнання Землі;	Б) землеопис;	А	Б	В	Г
В) будова Землі;	Г) все про Землю.	☐	☐	☐	☐
3. Коли ввели у науку термін «географія»?

А) III тис. р. до н.е.;	Б) III ст. до н.е.;	А	Б	В	Г
В) III ст. н. е.;	Г) 2,5 тис. р. тому.	☐	☐	☐	☐
4. Коли в Україні буває найвища висота Сонця над горизонтом протягом року?

А) наприкінці липня – на початку серпня;	Б) наприкінці травня – на початку червня;	А	Б	В	Г
В) наприкінці червня – на початку липня;	Г) наприкінці серпня – на початку вересня.	☐	☐	☐	☐
5. Коли в Україні буває найнижча висота Сонця над горизонтом?

А) наприкінці грудня – на початку січня;	Б) наприкінці січня – на початку лютого;	А	Б	В	Г
В) наприкінці лютого – на початку березня;	Г) в середині лютого.	☐	☐	☐	☐
6. Від чого залежить висота Сонця над горизонтом?

А) від кута падіння сонячного променя;	Б) від річного руху Землі;	А	Б	В	Г
В) від добового руху Землі;	Г) від добового та річного рухів Землі.	☐	☐	☐	☐
7. Вперше градусна сітка з паралелей та меридіанів з'явилася на карті:

А) Ератосфена;	Б) Птолемея;	А	Б	В	Г
В) Магеллана;	Г) Бехайма.	☐	☐	☐	☐
8. Хто вперше створив географічний глобус як макет земної кулі?

А) Ератосфен;	Б) Птолемея;	А	Б	В	Г
В) Аристотель;	Г) Бехайм.	☐	☐	☐	☐
9. Хто вперше обчислив окружність Землі?

А) Піфагор;	Б) Ератосфен;	А	Б	В	Г
В) Коперник;	Г) Аристотель.	☐	☐	☐	☐
10. Найвідоміший арабський мандрівник:

А) Марко Поло;	Б) Ібн Баттута;	А	Б	В	Г
В) Генріх Мореплавець;	Г) Ібн аль-Варді.	☐	☐	☐	☐

11. Першим із європейців детальний опис природи і населення Китаю склав:

А) Генріх Мореплавець;	Б) Ібн Баттута;	А	Б	В	Г
В) Марко Поло;	Г) Мартін Бехайм.	☐	☐	☐	☐

12. Назвіть прізвище мандрівника, який був першим європейцем, що дістався Східної Азії:

А) Америго Веспуччі;	Б) Марко Поло;	А	Б	В	Г
В) Васко да Гама;	Г) Ібн Баттута.	☐	☐	☐	☐

13. Назвіть країну, за ініціативою якої була організована перша навколосвітня подорож:

А) Росія;	Б) Італія;	А	Б	В	Г
В) Іспанія;	Г) Португалія.	☐	☐	☐	☐

14. Визначте, хто з античних мислителів відвідав теперішні південні території України:

А) Анаксимандр;	Б) Гіппократ;	А	Б	В	Г
В) Геродот;	Г) Аристотель.	☐	☐	☐	☐

15. Назвіть прізвище мандрівника, який уперше здійснив навколосвітню подорож:

А) Америго Веспуччі;	Б) Христофор Колумб;	А	Б	В	Г
В) Васко да Гама;	Г) Фернан Магеллан.	☐	☐	☐	☐

16. Назвіть, хто з видатних мислителів минулого створив велику працю «Географія»:

А) Гіппократ;	Б) Геродот;	А	Б	В	Г
В) Страбон;	Г) Ератосфен.	☐	☐	☐	☐

17. Від якого мандрівника в Європі вперше дізналися про паперові гроші, кам'яне вугілля, азійські прянощі?

А) Генріх Мореплавець;	Б) Марко Поло;	А	Б	В	Г
В) Ібн Баттута;	Г) Мартін Бехайм.	☐	☐	☐	☐

18. Скільки мандрівок здійснив Христофор Колумб до берегів Америки?

А) одну;	Б) дві;	В) три;	Г) чотири.	А	Б	В	Г
				☐	☐	☐	☐

19. На якому острові під час мандрівки Колумба було закладено місто Різдва?

А) Гаїті;	Б) Андрос;	А	Б	В	Г
В) Педро;	Г) Сан-Сальвадор.	☐	☐	☐	☐

20. Хто дав назву «Америка»?

А) Христофор Колумб;	Б) Америго Веспуччі;	А	Б	В	Г
В) Бартоломеу Діаш;	Г) Васко да Гама.	☐	☐	☐	☐

21. За що португальський принц Генріх отримав від сучасників прізвисько «Мореплавець»?

А) за участь у всіх морських експедиціях, які споряджав;	А	Б	В	Г
Б) за здійснення навколосвітньої подорожі;	☐	☐	☐	☐
В) за перший вихід у море;				
Г) за спорядження декількох морських експедицій на південь уздовж Африки, хоч сам у море і не виходив.				

22. Хто з мандрівників дав назву Тихому океану?
 А) Америго Веспуччі; Б) Джеймс Кук;
 В) Фернан Магеллан; Г) Христофор Колумб. А Б В Г
23. «Пряні острови» – це:
 А) Молуккські; Б) Зондські;
 В) Маршалові; Г) Гавайські. А Б В Г
24. Скільки днів тривала перша навколосвітня подорож?
 А) 981; Б) 1081;
 В) 1521; Г) 1031. А Б В Г
25. Який із кораблів Ф. Магеллана після здійснення навколосвітньої подорожі повернувся на батьківщину?
 А) «Сантьяго»; Б) «Тринідад»;
 В) «Антоніо»; Г) «Вікторія». А Б В Г
26. Першим мандрівником, який очолював три навколосвітні подорожі, був...
 А) Абель Тасман. Б) Юрій Лисянський.
 В) Джеймс Кук. Г) Фернан Магеллан. А Б В Г
27. Яке море (після відкриття Америки) називали флібустьєрським (піратським)?
 А) Карибське; Б) Саргасове;
 В) Баффіна; Г) Середземне. А Б В Г
28. Першим українцем, який здійснив навколосвітнє плавання, є уродженець міста Ніжин Чернігівської області:
 А) Юрій Лисянський. Б) Каленик Геренчук.
 В) Степан Рудницький. Г) Павло Чубинський. А Б В Г
29. Першим на обох полюсах землі побував...
 А) Отто Шмідт. Б) Руаль Амундсен.
 В) Роберт Пірі. Г) Михайло Лазарев. А Б В Г
30. Експедицію, яка першою за одне літо пройшла вздовж північних берегів Азії очолював...
 А) Отто Шмідт. Б) Руаль Амундсен.
 В) Костянтин Воблий. Г) Роберт Пірі. А Б В Г
31. Рельєф та проблеми охорони природи в Україні досліджував доктор географічних наук, професор...
 А) Степан Рудницький. Б) Костянтин Воблий.
 В) Каленик Геренчук. Г) Павло Тутковський. А Б В Г
32. Питання населення та розвитку промисловості в Україні та Польщі, внутрішньої і зовнішньої торгівлі вивчав український економіст і статистик, академік...
 А) Степан Рудницький. Б) Костянтин Воблий.
 В) Каленик Геренчук. Г) Павло Тутковський. А Б В Г

33. Основоположником української фізичної географії вважають...

А) Степана Рудницького.	Б) Костянтина Воблого.	А	Б	В	Г
В) Каленика Геренчука.	Г) Павла Тутковського.	☐	☐	☐	☐

34. Перший президент Академії наук України, розвинув учення про біосферу, роль живої речовини в житті Землі...

А) Володимир Вернадський.	Б) Павло Тутковський.	А	Б	В	Г
В) Володимир Кубійович.	Г) Степан Рудницький.	☐	☐	☐	☐

35. Населення Землі та його господарську діяльність вивчає наука...

А) етнографія.	Б) фізична географія.	А	Б	В	Г
В) економічна географія.	Г) соціальна географія.	☐	☐	☐	☐

36. Природні умови і ресурси Землі вивчає наука...

А) геологія.	Б) фізична географія.	А	Б	В	Г
В) економічна географія.	Г) палеонтологія.	☐	☐	☐	☐

37. Зазначте метод, який використовує у своїх дослідженнях як фізична, так і економічна географія:

А) картографічний;	Б) економічне районування;	А	Б	В	Г
В) палеографічний;	Г) техніко-економічний.	☐	☐	☐	☐

38. Виберіть джерело географічної інформації, яке дає наочне уявлення про розташування географічних об'єктів на Землі:

А) підручник;	Б) географічний словник;	А	Б	В	Г
В) географічна карта;	Г) енциклопедія.	☐	☐	☐	☐

39. Виберіть одне з найсучасних джерел географічної інформації:

А) енциклопедія;	Б) географічний словник;	А	Б	В	Г
В) географічна карта;	Г) мережа Інтернет.	☐	☐	☐	☐

40. Назвіть науку, яка вивчає територіальну організацію життя людей:

А) демографія;	Б) соціальна географія;	А	Б	В	Г
В) біогеографія;	Г) геоморфологія.	☐	☐	☐	☐

ВСТАНОВІТЬ ВІДПОВІДНІСТЬ, УТВОРИВСЯ ЛОГІЧНІ ПАРИ:

41. Встановіть відповідність між методами географічних досліджень і їх характеристикою:

	А	Б	В	Г	Д
1. методи спостереження	☐	☐	☐	☐	☐
2. картографічний метод	☐	☐	☐	☐	☐
3. історичний метод	☐	☐	☐	☐	☐
4. геофізичний, геохімічний	☐	☐	☐	☐	☐
- А) дають змогу пізнати таємниці внутрішньої будови Землі, з'ясувати хімічний склад та кругообіг речовин у природі
- Б) полягає в аналізі розвитку природи і суспільства за весь час їх існування
- В) дає змогу зобразити і проаналізувати поширення, розвиток явищ природи і суспільства у просторі

- Г) проведення експедицій, створення пунктів спостереження
 Д) використовується для обробки значної кількості інформації та створення моделей різних процесів і явищ, що існують у природі

42. Встановіть відповідність між атмосферними явищами і їх позначенням:

	А) *	Б) ::	В) ⊥	Г) ≡	Д) ∩
1. дощ					
2. сніг					
3. туман					
4. веселка					

43. Встановіть відповідність між атмосферними явищами і їх позначенням:

	А) ∼	Б) ▲	В) ≡	Г) ∩	Д) ⊥
1. іній					
2. град					
3. роса					
4. ожеледиця					

44. Встановіть відповідність між атмосферними явищами і їх позначенням:

	А) ∼	Б) ∇	В) ∙	Г) ⊥	Д) *
1. злива					
2. мряка					
3. ожеледь					
4. вітер					

45. Встановіть відповідність у дослідженнях античних мислителів:

	А	Б	В	Г	Д
1. Геродот					
2. Ератосфен					
3. Страбон					
4. Анаксимандр					

А) створив велику працю «Географія» у 17 книгах

Б) заслужено називають «батьком географії»; обчислив коло Землі, виділив і описав п'ять теплових зон

В) був у Скіфії, біля Каспійського моря, у Північній Африці, описав життя і традиції невідомих народів

Г) висловив думку про те, що діяльність людини змінює природу

Д) винайшов сонячний годинник-гномон

46. Встановіть відповідність між уявленнями про Землю в давнину:

	А	Б	В	Г	Д
1. давні індуси					
2. давні єгиптяни					
3. давні вавилоняни					
4. давні китайці					

- А) були переконані в тому, що Земля має форму коржа
 Б) вважали, що Земля — це півкуля, яку тримають чотири слони, що стоять на величезній черепаці
 В) вважали, що небосхил підтримує богиня неба, а Сонце мандрує небозводом на кораблі
 Г) зображали Землю у вигляді гори, на заході якої вони жили
 Д) уявляли Землю у вигляді плоского диска чи острова, оточеного водою

47. Встановіть відповідність між дослідженнями і пізнанням Землі у середні віки:

	А	Б	В	Г	Д
1. Марко Поло	☐	☐	☐	☐	☐
2. Мартін Бехайм	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ібн Баттута	☐	☐	☐	☐	☐
4. Геродот	☐	☐	☐	☐	☐
- А) вперше познайомив європейців з країнами Сходу
 Б) відкрив світові Африку і ще багато невідомих раніше земель
 В) виготовив перший глобус «Земне яблуко»
 Г) створив карту території Китаю на 18 шовкових сувоях
 Д) описав Скіфію (Північне Причорномор'я)

48. Встановіть відповідність між дослідженнями в епоху Великих географічних відкриттів:

	А	Б	В	Г	Д
1. Христофор Колумб	☐	☐	☐	☐	☐
2. Генріх Мореплавець	☐	☐	☐	☐	☐
3. Васко да Гама	☐	☐	☐	☐	☐
4. Бартоломеу Діаш	☐	☐	☐	☐	☐
- А) у 1487 р. обігнув Африку з півдня
 Б) у 1444–1448 рр. фінансував подорожі вздовж західного узбережжя Африки
 В) 12 жовтня 1492 р. відкрив Новий Світ
 Г) під його керівництвом в 1497–1499 рр. було вперше прокладено морський шлях з Європи до Індії
 Д) у 1578 р. відкрив найширшу в світі протоку

49. Встановіть відповідність між дослідженнями Нового часу:

	А	Б	В	Г	Д
1. навколосвітнє плавання І. Крузенштерна і Ю. Лисянського	☐	☐	☐	☐	☐
2. Вітус Беринг	☐	☐	☐	☐	☐
3. Джеймс Кук	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ф. Беллінсгаузен і М. Лазарєв	☐	☐	☐	☐	☐
- А) склав «Атлас Південного моря»
 Б) у 1820 р. відкрили Антарктиду
 В) результатом даного плавання став уточнений атлас світу
 Г) здійснив три навколосвітні подорожі, які відкрили Великобританії шлях до Австралії та Океанії
 Д) очолював першу камчатську експедицію, яка остаточно підтвердила наявність протоки між Азією та Америкою

50. Встановіть відповідність між сучасними географічними дослідженнями:

	А	Б	В	Г	Д
1. Нільс Норденшельд	1 ☐	☐	☐	☐	☐
2. Руаль Амундсен	2 ☐	☐	☐	☐	☐
3. Роберт Пірі	3 ☐	☐	☐	☐	☐
4. Жак-Ів Кусто	4 ☐	☐	☐	☐	☐
- А) перший космонавт незалежної України
 Б) попередньо здійснивши п'ять невдалих спроб, 6 квітня 1909 р. досягнув Північного полюса
 В) в ХІХ ст. під його керівництвом було прокладено Північний морський шлях, який з'єднав європейські і далекосхідні морські порти Росії
 Г) під його керівництвом 14 грудня 1911 р. експедиція досягла точки Південного полюса
 Д) французький учений, який кілька десятиліть досліджував рослинний і тваринний світ океанів

ІІІ. ВСТАНОВІТЬ ХРОНОЛОГІЧНУ АБО ЛОГІЧНУ ПОСЛІДОВНІСТЬ

51. Розташуйте у хронологічній послідовності етапи географічного пізнання Землі:

	А	Б	В	Г
1. епоха Великих географічних відкриттів;	1 ☐	☐	☐	☐
2. сучасна географія;	2 ☐	☐	☐	☐
3. географія раннього Середньовіччя;	3 ☐	☐	☐	☐
4. географія стародавніх часів.	4 ☐	☐	☐	☐

52. Розташуйте в хронологічній послідовності:

	А	Б	В	Г
1. відкриття найширшої у світі протоки;	1 ☐	☐	☐	☐
2. відкриття Америки;	2 ☐	☐	☐	☐
3. відкриття Великого Бар'єрного Рифу;	3 ☐	☐	☐	☐
4. відкриття Антарктиди.	4 ☐	☐	☐	☐

53. Розташуйте географічні об'єкти в тій послідовності, в якій вони були відкриті європейцями:

	А	Б	В	Г
1. Нова Зеландія;	1 ☐	☐	☐	☐
2. Мис Доброї Надії;	2 ☐	☐	☐	☐
3. Антарктичний півострів;	3 ☐	☐	☐	☐
4. Магелланова протока.	4 ☐	☐	☐	☐

54. Розташуйте імена мандрівників за часом їхніх відкриттів, починаючи з найдавнішого:

	А	Б	В	Г
1. Христофор Колумб;	1 ☐	☐	☐	☐
2. Вітус Беринг;	2 ☐	☐	☐	☐
3. Марко Поло;	3 ☐	☐	☐	☐
4. Жак-Ів Кусто.	4 ☐	☐	☐	☐

55. Розташуйте імена мандрівників за часом їхніх відкриттів:

- А) І. Крузенштерн і Ю. Лисянський;
 Б) Джеймс Кук;
 В) Ф. Беллінсгаузен і М. Лазарев;
 Г) Абель Тасман.

	А	Б	В	Г
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

56. Встановіть послідовність дослідження материків:

- А) Америка;
 Б) Австралія;
 В) Антарктида;
 Г) Євразія.

	А	Б	В	Г
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

57. Встановіть послідовність створення праць:

- А) «Книга» Марко Поло;
 Б) Глобус Мартіна Бехайма «Земне яблуко»;
 В) «Альмагест» Птолемея;
 Г) «Географія» Страбона у 17 книгах.

	А	Б	В	Г
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

58. Встановіть послідовність навколосвітніх подорожей:

- А) подорож Джеймса Кука;
 Б) подорож королівського пірата Френсіса Дрейка;
 В) подорож І. Крузенштерна і Ю. Лисянського;
 Г) подорож Фернана Магеллана.

	А	Б	В	Г
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

59. Встановіть послідовність відкриттів:

- А) тихоокеанське узбережжя Азії і протока між Азією і Америкою;
 Б) Великий Бар'єрний риф;
 В) Магелланова протока;
 Г) Маріанський жолоб;

	А	Б	В	Г
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

60. Розташуйте прізвища мандрівників у хронологічному порядку

їх географічних досліджень:

- А) Америго Веспуччі;
 Б) Васко да Гама;
 В) Руаль Амундсен;
 Г) Тур Геердал.

	А	Б	В	Г
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

ЗМІСТ

Передмова	3
Науки про землю, або вступ до географічних наук	
Географія	5
Найвизначніші географічні відкриття від найдавніших часів до середини V століття.....	7
Тестові завдання за темою: «Вступ. Географічне пізнання Землі»	8
Крок 1. Засвоюємо основи картографії	
Географічні координати	16
Географічна карта.....	17
Тематичні карти.....	19
Масштаб	20
План.....	21
Найвизначніші географічні відкриття періоду Середньовіччя (V—XV століття).....	23
Тестові завдання за темою: «Земля на плані і карті»	24
Крок 2. Земля у Всесвіті	
Сонячна система.....	34
Час.....	36
Найвизначніші географічні відкриття періоду епохи Великих географічних відкриттів (XV—XVII ст.).....	39
Крок 3. Геологічне вивчення літосфери	
Землетрус.....	47
Сейсмічна зона (область).....	52
Найвизначніші географічні відкриття періоду Нового часу (XVIII ст.).....	54
Тестові завдання за темою: «Географічна оболонка та її складові. Літосфера».....	55
Крок 4. Вивчення атмосферних процесів	
Сонячна радіація	64
Атмосферний тиск.....	65
Вологість повітря	66
Клімат	67
Метеорологічні спостереження	72
Погода.....	76
Роза вітрів.....	76
Температура повітря.....	77
Циклон і антициклон.....	78
Найвизначніші географічні відкриття періоду Нового часу (XIX століття).....	79
Тестові завдання за темою: «Атмосфера»	81

Крок 5. Вивчаємо водну оболонку — гідросферу

Поверхневі води.....	91
Річка.....	93
Підземні води.....	95
Світовий океан.....	96
Море	97
Найвизначніші географічні відкриття періоду новітнього часу (XX століття).....	99
Тестові завдання за темою: «Гідросфера».....	101

Крок 6. Ознайомлюємося з особливостями біосфери

Біосфера	109
Біологічне різноманіття	110
Висотна поясність	111
Ґрунт.....	111
Географічна оболонка	112
Ландшафти	120
Природоохоронні території	121
Найвизначніші географічні відкриття періоду новітнього часу (XXI століття).....	124
Тестові завдання за темою: «Біосфера. Географічна оболонка»	125

Крок 7. Пізнаємо закони ноосфери

Соціосфера	134
Демографія	136
Механічний рух населення	138
Місто.....	138
Народонасення	140
Національний склад населення.....	141
Світові міста.....	143
Статевий склад населення	143
Економіка.....	146
Валовий внутрішній продукт.....	147
Промисловість	150
Сільське господарство.....	151
Транспорт.....	153
Туризм	155
Культура	165
Тестові завдання за темою: «Світове господарство. Загальні закономірності».....	166

Крок 8. Україна — європейська країна

Географічне положення	175
Україна	179
24-Тий сезон досліджень на українській антарктичній станції «Академік Вернадський» (2018).....	181
Тестові завдання за темою: «Економіко- і політико-географічне положення України. Адміністративно-територіальний поділ України. Природні ресурси».....	182
Тестові завдання за темою: «Господарство України. Загальна характеристика господарства»	190
Тестові завдання за темою: «Населення України»	190

Крок 9. Географічні відкриття та дослідження

Античний період (до серед. V ст.).....	208
Середньовічний період (серед. V—XV ст.)	209
Епоха великих географічних відкриттів (XV—XVII ст.).....	209
Новий час (XVII—XIX ст.)	210
Новітній час (XX—XXI ст.)	214
Тестові завдання за темою: «Географічні дослідження на території України»	215
Сертифікаційна робота з географії	225
Зовнішнє незалежне оцінювання 2019 року з географії	240
Відповіді на тренувальні тести	244
Ключові поради абітурієнтам	245
Висновки	246
Список використаних джерел	247
Відповіді до задач	250
Предметний покажчик	254
Іменний покажчик	260